

# PERSONALHANDBOKEN

För dig som kommer i kontakt med studenter med funktionshinder

*Nulla regula sine expectione • Ingen regel utan undantag*

## Innehållsförteckning

Att studera med funktionshinder .....	2
Definitioner.....	2
Handläggning.....	2
Pedagogiska stödinsatser .....	4
Studenter med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi .....	6
Studenter med psykiska funktionshinder.....	8
Studenter med neuropsykiatriska funktionshinder .....	9
Studenter med hörselskador/döva .....	10
Studenter med synnedsättning/blinda .....	11
Studenter med rörelsehinder .....	12
Andra typer av funktionshinder .....	13
Regelverk .....	13

## Att studera med funktionshinder

Det är en mänsklig rättighet att vara delaktig i samhället, att utbilda sig och bli bemöt med respekt. Studenter med funktionshinder ska, liksom andra studenter, få undervisning av hög kvalitet och en bra studiemiljö.

Den här handboken är till för dig som i din yrkesroll kommer i kontakt med studenter med funktionshinder vid Högskolan i Skövde. I handboken beskrivs kortfattat olika funktionsnedsättningar samt de vanligaste pedagogiska stödinsatserna som studenterna kan ta del av.

Syftet med denna handbok är att vara stöd till både undervisande och annan personal som kommer i kontakt med studenter med funktionshinder på Högskolan i Skövde.

## Definitioner

Följande definitioner är hämtade ur Diskrimineringslagen SFS 2008:567

### Funktionshinder

*”Varaktiga fysiska, psykiska eller begåvningsmässiga begränsningar av en persons funktionsförmåga som till följd av en skada eller en sjukdom fanns vid födelsen, har uppstått därefter eller kan förväntas uppstå.”*

Begränsningen uppstår i relation till omgivningen.

## Handläggning

På Högskolan finns en samordnare för studenter med funktionshinder som bland annat har till uppgift att samordna pedagogiska stödinsatser. För att studenten ska kunna ta del av insatserna krävs att funktionsnedsättningen kan styrkas med läkarutlåtande alternativt dyslexi/dyskalkyli utredning.

Vid samtal med samordnaren gör studenten en ansökan om stödinsatser på en särskild blankett. Samordnaren beslutar om dessa i samråd med studenten och med utgångspunkt i nödvändigt underlag. Studenten får en kopia på beslutet.

En del pedagogiska stödinsatser som är av generell karaktär kan samordnaren bevilja själv. Exempel på sådana är anteckningshjälp, mentor, längre tid vid tentamen, att sitta enskilt vid tentamen mm.

När det gäller anpassning av examination, alternativa examinationsformer mm hänvisas (av samordnare) studenten **alltid** till examinatorerna. Då det är de som ska bedöma om det är

möjligt att examinera på ett alternativt sätt än det som står i kursplanen. I de fall då studenten inte klarar av att ta upp frågan själv med examinatorerna gör samordnaren det.

Samordnaren skall även vara en resurs för all personal för att studenter med funktionsnedsättningar ska kunna erbjudas lika möjligheter till studier.

Om du som lärare eller övrig personal på högskolan kommer i kontakt med någon student med funktionshinder som inte har träffat samordnaren, ska du uppmana studenten att ta en kontakt med denne eller fråga om du kan förmedla en kontakt.

Samordnare nås på [funktionshinder@his.se](mailto:funktionshinder@his.se) eller telefon 0500-44 80 00.

## Pedagogiska stödinsatser

**Anteckningshjälp** – om studenten inte själv kan anteckna har han/hon möjlighet att få stöd genom att någon kurskamrat i samma studiegrupp delar med sig av sina anteckningar. Studenten får kopieringskort av samordnaren för att kopiera anteckningarna. Antecknaren får en liten ersättning som kompensation för insatsen.

**Mentor** – hjälper till att strukturera och planera studierna genom att göra överenskommelser och följa upp dessa. Stödet ges av en student som har kommit längre i studierna eller en doktorand.

**Extra handledning** – handledning utöver ordinarie tilldelad handledningstid vid uppsatser, PM, inlämningsuppgifter eller liknande. Stödet kan ges av lärare eller handledare med ämneskunskaper.

**Enskild handledning** – extra stödundervisning enskilt som ska vara ett komplement till ordinarie undervisning. Stödet ges av lärare eller handledare med ämneskunskap. Hur många timmar stödet ska vara på varierar från individ till individ. Praxis säger en timme per vecka. Det är dock studentens behov som ska vara vägledande. Antalet handledningstimmar bestäms i samråd med samordnaren.

**Anpassad examination** – kan vara olika insatser vid ordinarie tentamen så som att studenten får längre skrivtid, sitta i eget rum eller använda dator. Det kan även vara annan examinationsform så som muntlig istället för skriftlig tentamen, hemtentamen, skriftlig tentamen kompletterad med muntlig redogörelse eller en uppdelad tentamen. Andra alternativ kan även förekomma. Det kan även vara speciellt arrangerade tillfällen, men med samma stöd som ovan. Stödet kan utföras av personal vid tentamensadministrationen, lärare eller andra.

**Lektor** – Talboks- och punktskriftsbiblioteket (TPB) läser in kurslitteraturen. Det kursmaterial som understiger 100 sidor läses inte in av TPB; högskolan läser istället in detta på studentens begäran.

**Kurslitteratur på anpassat medium** – kurslitteraturen kan översättas till talbok, e-text eller punktskrift och produceras av Talboks- och punktskriftsbiblioteket, TPB. Samordnaren beställer ett användar-id hos TPB. När studenten får detta får de hjälp från högskolebiblioteket med att ladda ner kurslitteraturen på anpassat medium.

**Resursrum** – ett resursrum står till studenternas förfogande. Rummet är utrustat med två datorer med anpassade program som underlättar för studenter med dyslexi.

*Stavar Rex* – rättstavningskontroll och grammatikstöd på svenska som rättar grova stavfel.

*ViTal* – lässtödprogram med inbyggd talsyntes

*ViTex* – gör allt i ett steg, skannar, tolkar till text (OCR) och läser med talsyntes

*Gustavas ordböcker* – programvara för elektronisk sökning i svenska och engelska ordböcker från Gustavas förlag.

**Lån av tekniska hjälpmedel** – det finns möjlighet att låna viss utrustning från Högskolan, såsom bärbar dator, C-pen, fickbandspelare, höj- och sänkbara bord, ergonomisk stol m m.

## Studenter med läs- och skrivsvårigheter/dyslexi

Dyslexi eller läs- och skrivsvårigheter är en funktionsnedsättning som innebär svårigheter att läsa och/eller skriva. Själva dyslexin kan inte behandlas, men olika hjälpmedel och stödinsatser kan underlätta i studiesituationen.

Den som har dyslexi kan ha svårt att känna igen och avkoda ord, men dyslexi har inget med intelligens att göra. En uppskattning är att fyra till åtta procent av befolkningen har dyslexi. Det är vanligare bland män än bland kvinnor.

Man skiljer på auditiv och visuell dyslexi. Auditiv dyslexi innebär att man inte hör skillnad på ord och orddelar. Personer med detta funktionshinder har oftare större problem med att skriva än att läsa. Visuell dyslexi innebär svårigheter med att avkoda orden man ser. Den visuella dyslektikern brukar inte ha problem att höra samma information som han eller hon har svårt att läsa. Tecken på visuell dyslexi är omkastning av bokstäver och siffror vid läsning och ofta stavning av ord som de låter. Det förekommer även blandformer av auditiv och visuell dyslexi.

Några kännetecken på dyslexi vid läsning kan vara:

- läser långsamt, trevande eller hackigt
- läser snabbt och gissar vad som står
- utelämnar eller läser fel på ord eller ändelser på ord
- lägger till bokstäver så att det blir andra ord, till exempel helt-helst, igen-ingen
- kastar om bokstäver i ord, till exempel bra-bar, börd-bröd
- vänder på ord, till exempel som-mos, tom-mot.
- 

Några kännetecken på dyslexi vid skrivning kan vara:

- är osäker på bokstävers form och ljud
- utelämnar vokaler eller kastar om konsonanter
- utelämnar ändelser
- spegelvänder bokstäver och siffror
- glömmer prickar och ringar

Symtomen på dyslexi uppträder i olika kombinationer och varierar från person till person.

Källa: Vårdguiden

### Pedagogiska stödinsatser som kan vara aktuella

- Litteratur från Talboks- och punktskriftsbiblioteket, TPB
- Anteckningshjälp
- Förlängd skrivtid under examination
- Möjlighet att sitta enskilt/mindre grupp vid examination
- Skriv -och läshjälp vid examination
- Alternativ examinationsform

- Lektorshjälp
- Korrekturläsning av examensarbeten
- Inspelning av föreläsningar (med föreläsarens godkännande)
- Kopior av eventuellt overheadmaterial
- Mentorstöd
- Anteckningshjälp
- Anpassad studietakt med mera

**Viktigt att tänka på:** dela ut åhörarkopior i förväg, lägg ut åhörarkopior på kurshemsidan, ge anvisningar, instruktioner med mera både muntligt och skriftligt.

## Studenter med psykiska funktionshinder

En person har ett psykiskt funktionshinder om han eller hon har väsentliga svårigheter med att utföra aktiviteter på viktiga områden i livet och dessa begränsningar har funnits, eller kan antas att komma att bestå, under en längre tid. Svårigheterna kan vara en konsekvens av psykisk störning.

Hos denna grupp är symptomen varierande. Det kan innebära stämningslägen och ångest som oftast är bunden till olika situationer. Det kan uppstå svårigheter i kontakt med andra människor och att tolka omvärlden på ett adekvat sätt. Psykiska funktionshinder kan vara permanenta eller komma och gå under perioder.

Här följer exempel på några olika psykiska sjukdomar: psykos, neuros, schizofreni, manodepressivitet, ångesttillstånd, tvångstillstånd, demens och ätstörningar.

### Pedagogiska stödinsatser som kan vara aktuella

- Stöd av fadder, mentor eller personlig assistent
- Anpassad examination/alternativ examinationsform
- Anpassning av studietakt
- Extra handledning
- Hjälp med studieplanering
- Anteckningshjälp
- Inspelning av föreläsning (med föreläsarens godkännande)

**Viktigt att tänka på:** ge möjlighet till individuella handledningstillfällen, studenten kan vara motvillig att tala inför grupp.

## Studenter med neuropsykiatriska funktionshinder

Med neuropsykiatriska funktionshinder menar man svårigheter som har sin grund i hur hjärnan arbetar och fungerar. Gemensamma drag är inlärningsproblem och svårigheter i det sociala samspelet. Men det råder stora variationer när det gäller graden av störning och hur de kommer till uttryck.

Den sammanfattande beteckningen neuropsykiatriska funktionshinder används idag för diagnoser och tillstånd så som ADHD, DAMP, Tourets syndrom, autism, Aspergers syndrom, språkstörning och tvångssyndrom. Dessa är närbesläktade och överlappar ofta varandra.

Svårigheterna kan uppstå inom följande områden:

- att reglera sin uppmärksamhet
- att samspela med andra människor
- impuls kontroll och aktivitetsnivå
- inläring och minne
- att uttrycka sig i tal och skrift, annorlunda språkhantering
- att kontrollera motoriken

### Pedagogiska stödinsatser som kan vara aktuella

- Stöd av fadder, mentor eller personlig assistent
- Anpassad examination/alternativ examinationsform
- Anpassning av studietakt
- Extra handledning
- Hjälps med studieplanering
- Anteckningshjälp
- Inspelning av föreläsning (med föreläsarens godkännande)

**Viktigt att tänka på:** rasten är jätteviktig, dessa studenter har svårt att hålla sig koncentrerade en längre tid.

## Studenter med hörselskador/döva

Det finns flera former av hörselskador. Det kan vara allt från lättare nedsättning till dövhet, tinnitus, Meniéers sjukdom, ljudöverkänslighet eller personer som är bärare av cochlea inplantat.

Konsekvenserna av hörselskadan kan variera kraftigt i olika miljöer och i olika situationer. Till exempel är ljudmiljö, belysning samt omgivningens kommunikationsförmåga och bemötande avgörande för kommunikationen. Många människor med hörselskador använder sig av olika strategier eller teknisk utrustning t.ex. hörapparat och hörselslinga, för att minska kommunikationshindret.

### Pedagogiska stödinsatser som kan vara aktuella

- Teckenspråkstolkning och skrivtolkning
- Hörsalar och vissa lektionssalar utrustade med hörselslinga
- Seminarsalar utrustade med flera fasta mikrofoner och hörselslinga
- Portabel hörselteknisk utrustning
- Anteckningshjälp
- Mentor eller fadder
- Föreläsningmaterial

**Viktigt att tänka på:** använd alltid mygga när du föreläser, tala aldrig med ryggen vänd mot åhörarna.

## Studenter med synnedsättning/blinda

Gemensamt för alla synskadade är att de har svårt att, eller kan inte alls, läsa tryckt text eller orientera sig i sin omgivning med hjälp av synen.

Många har svårighet att till exempel urskilja färger eller föremål, har tunnelseende eller fläckvis synbortfall. En del har svårigheter med att se när det är mörkt eller när det är skarpt solsken. Gravyt synskadade personer saknar ledsyn.

De flesta synskadade använder sig av någon form av ersättning för att ta del av information, t.ex. punktskrift, talböcker eller syntetiskt tal i datorn.

### Pedagogiska stödinsatser som kan vara aktuella:

- Litteratur från Talboks- och punktskriftsbiblioteket, TPB
- Förlängd skrivtid under tentamen
- Anteckningshjälp
- Inspelning av föreläsningar (med föreläsarens godkännande)
- Tillgång till föreläsningmaterial som till exempel OH-bilder
- Personlig assistans
- Särskilt tentamensarrangemang – till exempel tentamen inläst eller skriva på dator
- Mentorstöd

**Viktigt att tänka på:** det tar tid för Talboks- och punktskriftsbiblioteket att läsa in litteratur så det är bra om du är ute i god tid med relevant litteraturlista.

## Studenter med rörelsehinder

Det finns olika orsaker till att rörelsehinder uppstår. De vanligaste orsakerna är reumatiska eller neurologiska sjukdomar. Rörelsehinder kan också vara medfött eller en följd av en olycka. Svårigheter med att anteckna vid föreläsningar, förflytta sig på campus eller sitta längre stunder är vanligt förekommande hinder.

Personer med rörelsehinder möter ofta praktiska svårigheter då samhället inte alltid är anpassat efter deras behov. Ett bra bemötande och lämpliga hjälpmedel kan underlätta för dessa personer för att de ska kunna ta del av undervisningen på lika villkor.

### Pedagogiska stödinsatser som kan vara aktuella

- Litteratur från Talboks- och punktskriftsbiblioteket, TPB
- Anteckningshjälp
- Inspelning av föreläsningar (med föreläsarens godkännande)
- Personlig assistens
- Anpassning av tentamen – längre tid, alternativ tentamensform
- Anpassad studietakt
- Lån av anpassade stolar och bord
- Mentorstöd

**Viktigt att tänka på:** boka en föreläsningssal som är tillgänglig för personer som är rullstolsburna, tänk på att ta pauser.

## Andra typer av funktionshinder

Det finns många andra funktionshinder som inte nämns i den här handboken. Det kan handla om allergier, epilepsi, narkolepsi, diabetes, talsvårigheter med flera. Ta alltid kontakt med samordnaren för studenter med funktionshinder för samråd.

Här kan du läsa mer om olika funktionsnedsättningar:

[www.vardguiden.se](http://www.vardguiden.se)

[www.socialstyrelsen.se](http://www.socialstyrelsen.se)

Om hörselskador

[www.hrf.se](http://www.hrf.se)

Om neuropsykiatriska funktionshinder

[www.attention.se](http://www.attention.se)

Om att vara döv

[www.sdrf.se](http://www.sdrf.se)

Om läs- och skrivsvårigheter/dyslexi

[www.fmls.se](http://www.fmls.se)

Om psykiska funktionshinder

[www.rsmh.se](http://www.rsmh.se)

Om narkolepsi

[www.nhr.se](http://www.nhr.se)

Om synskadade

[www.srfriks.org](http://www.srfriks.org)

## Regelverk

FN:s standardregler

Diskrimineringslagen SFS 2008:567

Högskolelagen

Högskoleförordningen

Förordning (2001:526) om de statliga myndigheternas ansvar för genomförande av handikappolitiken

En nationell handlingsplan för mänskliga rättigheter 2006-2009, skr 2005/06:95

Regeringens proposition 1999/2000:79 Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken

Regeringens regleringsbrev avseende anslag till universitet och högskolor